

דברי סיכום לפרק "מי שהחשיך"

בענין מלאכת המחמיר הגיעו חכמים למסקנה כי מלאכה זו — אף שהיא אסורה מן התורה — איננה מנויה בכלל שלושים ותשע המלאכות, שיש עליהן עונש פקילה, אלא היא מלאכה בפני עצמה ואיסורה יש לו מקור לעצמו ואין להחמיר בה עד כדי כך. ומשום כך אף התירו חכמים בשעת הדחק, כשיש סכנת הפסד ממון וכיוצא בכך, להשתמש בבעלי חיים, בשינוי מסוים. ואילו כמה שהיה לומר בענין האכלת בעלי חיים בשבת, נראה כי כל דבר הכרחי לבעלי חיים — מותר לעשותו בשבת (אם אין בכך מלאכה גמורה), הן בתיקון סוגים שונים של מוקצה והן בהכנת אוכל לבעלי חיים. אולם אף איסורי חכמים לא הותרו בדברים שיש בהם רק משום תוספת ועינוג יתר לבהמה.

על פי שיקול והבחנה בין מה שבגדר ההכרח לבעלי חיים ובין מה שהוא בגדר של תוספת בלבד, אסרו על הטיפול בבעלי חיים שאפשר להם להתפרנס בעצמם מן השדה, אף שהם שייכים לאדם מסוים והוא נהנה מהם תדיר. וכך אסרו חכמים להאכילם ולהלעיט בעלי חיים לצרכו של האדם שיש בכך משום מלאכה כאשר אין בעלי החיים עצמם נזקקים לאוכל זה, או בכמות כזו, ואין בהימנעות מהאכלתם משום צער להם.

וכדי לסוים בהלכה הנוגעת בצרכי אדם דוקא, סוכמו בסופו של הפרק שתי בעיות שיש בהן משום חשש שבות: בעיית הנדרים — הפרתם והתרתם בשבת, ובעיית המרידה בשבת. החכמים התירו דברים אלה, אם יש בהם צורך לשבת, או בשעת הדחק כשאין הדבר יכול להיעשות בזמן או במקום אחר. וכמוכח, בכל מקרה שיש בו צורך מצוה הותרו אף דברים שיש בהם סרך מלאכה מדברי חכמים, כי במקום מצוה לא גזרו חכמים, שכן יש בכך משום כבוד השבת אם עוסקים בה בצרכי מצוה.